

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-187>

УДК 338.48:796.5:502.131.1:614.2

СИНЕРГЕТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ МЕДИЧНОГО, РЕКРЕАЦІЙНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ТУРИСТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ

THE SYNERGISTIC INTEGRATION OF MEDICAL, RECREATIONAL, AND ECO-TOURISM AS THE FOUNDATION FOR DEVELOPING COMPETITIVE TOURISM CLUSTERS

Чіп Людмила Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5977-8579>

Матвієнко Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук,
завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0828-0591>

Матвієнко Андрій Валерійович

кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи,
Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2772-8002>

Chip Liudmyla

Poltava State Agrarian University

Matviyenko Svitlana, Matviyenko Andriy

Pylyp Orlyk International Classical University

Метою дослідження є розроблення практичних підходів до створення конкурентоспроможних туристичних кластерів в Україні. Робота спрямована на поєднання медичних послуг рекреаційних можливостей та екологічних ресурсів. Проведено регіональне групування ресурсної бази України. Виконано структурний аналіз взаємодії учасників туристичного ринку. Розроблено моделі кластерних конфігурацій та оцінено економічні сценарії їх реалізації. Дослідження підтверджує максимальну ефективність координації медичних закладів готельного фонду рекреаційних зон перевізників та місцевих громад у межах компактних територіальних об'єднань. Визначено доцільність розвитку спеціалізованих кластерів у Карпатах на Поділлі та в Причорноморському регіоні. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні інтегрованої моделі кластерного розвитку.

Ключові слова: туристичний кластер, медичний туризм, рекреаційний туризм, екологічний туризм, конкурентоспроможність регіонів, цифровізація туризму.

The purpose of the study is to develop practical approaches to creating competitive tourism clusters in Ukraine. The paper is aimed at combining medical services, recreational opportunities, and ecological resources. The study identifies models of coordinated interaction among natural sites, healthcare institutions, hotels, transport networks, and digital platforms. Such integration creates stable regional income. Analytical, comparative, and applied methods were used in the study. Regional grouping of Ukraine's resource base was carried out. A structural analysis of interaction among tourism market participants was conducted. Models of cluster configurations were developed, and economic scenarios of their implementation were assessed. Efficiency was measured using indicators of synergy,

digital optimization, return on state support, and commercial performance of integrated tourism products. The information base includes scientific publications, official statistics, industry reports, and generalized data on tourism enterprises. The study confirms the highest efficiency of coordination among medical institutions, accommodation facilities, recreational zones, transport operators, and local communities within compact territorial associations. The expediency of developing specialized clusters in the Carpathians, Podillia, and the Black Sea region was determined. Each of them is focused on wellness, rehabilitation, and climatic services. The introduction of package products increases the average travel budget. The duration of tourists' stay rises. Infrastructure load is distributed more evenly throughout the year. A unified digital booking and service support platform increases the share of repeat orders. It also reduces operating costs of business entities. The obtained results have practical value for public authorities, local communities, investors, and business entities. The proposed models can be used when planning new tourism zones. They are suitable for developing regional support programs. The materials contribute to promoting Ukrainian wellness and ecological tourism in international markets. The scientific novelty lies in substantiating an integrated model of cluster development. It combines medical services, recreational potential, and natural resources into a single economic system.

Keywords: tourism cluster, medical tourism, recreational tourism, ecological tourism, regional competitiveness, tourism digitalization.

Постановка проблеми. Сучасна туристична сфера України змінюється під впливом воєнних, економічних і соціальних викликів. Це переконливо свідчить про потребу в нових моделях територіального розвитку. Традиційна орієнтація на сезонний відпочинок, варто визнати, вже не здатна забезпечити регіонам стабільного доходу, а також не створює достатнього інвестиційного імпульсу. Україна має чимало рекреаційних переваг. Це мінеральні води, сприятливі кліматичні умови, лісові та прибережні території, підготовлені медичні кадри, навіть певну мережу санаторних об'єктів. Однак ці активи часто існують окремо один від одного. Бракує спільного ринку та координованої пропозиції і як наслідок, частина потенційного доходу втрачається, а території розвиваються нерівномірно [7, с. 447].

Звернімо увагу на те, що наявний туристичний потенціал держави поки що не трансформується повною мірою в конкурентоспроможний кластерний продукт. Окремі регіони, безсумнівно, мають сильний ресурс, однак їх підводить слабка логістика. Інші території демонструють попит, проте не спромоглися сформувати завершеного пакета послуг. У підсумку конкурентні переваги залишаються частково нереалізованими, що навряд чи можна вважати прийнятним. Тому дослідження синергії медичного, рекреаційного та екологічного туризму відкриває практичний шлях до формування нових кластерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У своїй публікації Омельченко О. В. [3] наводить результати досліджень локальних туристичних кластерів як інструменту відновлення територій України. Автор показує, що територіальна кооперація бізнесу та громад підсилює внутрішній туризм і підтримує

мале підприємництво. Водночас поза увагою залишилися питання інтеграції медичних і природоохоронних сервісів у межах єдиного продукту.

Хитру О. В. [4] цікавить насамперед синергетичні ефекти кластеризації рекреаційно-туристичного бізнесу. Дослідниця доводить, що мережеві зв'язки між учасниками підвищують результативність регіональної економіки. Однак аспекти цифрової координації та стандартизації сервісу для змішаних кластерних моделей залишаються відкритими. Черчик Л. М. і Хумарова Н. І. [5] зосередилися на смарт-спеціалізації курортних регіонів. Вони показують, що інноваційні проєкти посилюють конкурентні позиції територій.

У колективній праці Литвин О., Суценко О., Кирилюк І. та інших [10] автори досліджують механізми розвитку туристичних кластерів України. Вони слушно зауважують, що кластерна модель покращує використання ресурсів і міжсекторальну співпрацю. Разом із тим питання брендингу та міжнародного просування кластерних територій залишаються нерегульованими. Машіка Г. В. [12] аналізує трансформацію туристично-рекреаційного потенціалу Карпатського регіону. Його результати свідчать про високу роль природних і культурних активів у модернізації туризму. Водночас бракує прикладних моделей, які б інтегрували медицину та wellness-напрямок.

Цікавими є також напрацювання Чжао Л., Чжоу Г., Лі С. [16], де показано вплив туристичної кооперації на громадське здоров'я міст. Проте підходи до перенесення такого досвіду на регіональні кластери України залишаються дискусійними. Охунжон К. [14] переконливо доводить значення туристично-інноваційних кластерів для економічного розвитку. Однак специфіка післякризових економік у

його роботі не розкривається. У дослідженні Ясіна А. К., Дісванді та Басуки П. [15] наведено аналіз структури туристичних кластерів спеціальної економічної зони. Автори показують користь інституційної концентрації ресурсів. Але українська специфіка, пов'язана з безпековими умовами та повоєнним відновленням, потребує окремого опрацювання.

Узагальнюючи оглянуте, можна стверджувати, що доцільним є проведення дослідження у напрямку формування конкурентоспроможних туристичних кластерів України на засадах синергії медичного, рекреаційного та екологічного туризму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтувати пропозиції щодо створення конкурентоспроможних туристичних кластерів України на засадах інтеграції медичних, рекреаційних та екологічних напрямів.

Завдання дослідження:

- оцінити просторові та ресурсні передумови формування інтегрованих туристичних кластерів у регіонах України;
- визначити організаційно-економічні механізми взаємодії бізнесу, громад і сервісних структур у межах кластерної моделі;
- розробити практичні пропозиції щодо підвищення конкурентних позицій туристичних кластерів України;

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах воєнного стану, регіони України переосмислюють власний туристич-

ний потенціал. Він вже не зводиться до окремих санаторіїв, готелів чи природних локацій. Формується інша логіка розвитку. Медичні послуги поєднуються з рекреаційним відновленням, а екологічні маршрути входять до структури цілісного продукту. Регіональна ресурсна база України розподілена доволі нерівномірно. Карпатські області концентрують мінеральні води, кліматичні переваги, лісові масиви та сформований бренд оздоровлення. Поділля має бальнеологічний потенціал і спокійний природний ландшафт. Причорноморські території зберігають морський кліматичний ресурс, грязелікування та можливості сезонного відновлення. Але проблема в тому, що окремі ресурси ще не утворюють ринок.

Для інвестора важлива не лише наявність води чи лісу. Його цікавить доступність території, стабільність попиту, тривалість сезону, середній чек клієнта, кадровий резерв. Саме тому оцінювання ресурсної бази проведемо через прикладні індикатори комерціалізації. Природний ресурс без інфраструктури дає низьку віддачу [11, с. 803] (табл. 1).

Наведена в таблиці 1 структура показує цікаву річ. Найсильніші позиції мають не лише традиційні курортні зони. Урбанізовані регіони з якісними клініками та транспортними вузлами також здатні формувати стійкий попит. Там, де пацієнт отримує медичну процедуру, а далі переходить до відновлювального від-

Таблиця 1

Матриця оцінювання ресурсної бази інтегрованого медично-рекреаційно-екологічного туризму за регіонами

№ з/п	Регіональний тип території	Базовий природний ресурс	Рівень медичної інфраструктури	Туристична доступність	Потенціал кластеризації
1	Карпатський	Мінеральні води, ліси	Високий	Середній	Високий
2	Закарпатський	Термальні води	Високий	Середній	Високий
3	Подільський	Бальнеологія, печери	Середній	Середній	Вище середнього
4	Причорноморський	Море, лимани, грязі	Середній	Високий	Високий
5	Поліський	Ліси, чисте повітря	Низький	Середній	Середній
6	Центральний	Паркові зони, річки	Середній	Високий	Вище середнього
7	Дніпровський	Водні ресурси, урбан-сервіси	Високий	Високий	Високий

Джерело: сформовано авторами на основі [3; 14]

починку, економіка послуги стає багатокомпонентною [2, с. 18].

Просторове поєднання об'єктів має окреме значення. Якщо клініка розташована за 40 хвилин від природного парку, а поруч є готельний фонд і гастрономічний сервіс, формується повноцінний маршрут перебування. Коли ж елементи розірвані територіально, витрати часу й логістики руйнують привабливість продукту. Попит на комбіновані продукти зростає нерівномірно. Молодша аудиторія частіше обирає короткі wellness-поїздки з екоактивностями. Особи середнього віку схильні до діагностики й реабілітації з комфортним проживанням. Старші клієнти орієнтуються на довші програми оздоровлення. Для іноземного сегмента вирішальними стають ціна, репутація лікарів, мовний сервіс та безпека території. Конкурентоспроможність таких моделей залежить від кількох практичних чинників:

- швидкий доїзд із великих міст і прикордонних переходів;
- стандартизована якість медичних процедур;
- єдина система бронювання;
- репутація території як безпечної та екологічно привабливої зони;
- цілісний бренд, а не хаотичний набір об'єктів.

На нашу думку, для українських регіонів найближчою моделлю розвитку є компактні інтегровані кластери радіусом до однієї години пересування між основними об'єктами. Такий формат скорочує витрати, підсилює кооперацію бізнесу та створює керований сервісний простір. Для України така модель має прикладне значення. Частина регіонів володіє лікувальними водами, частина має

природно-рекреаційні ресурси, інші території концентрують медичні заклади та транспортні вузли. Якщо ці ресурси координувати, виникає стійкий туристичний продукт внутрішнього попиту. З цих причин кластеризація виглядає не декларативною ідеєю, а річчю потрібною для відновлення регіональної економіки [3]. У практичній площині виділимо ряд українських моделей. Закарпатська модель спирається на термальні комплекси, приватну медицину, готельний сервіс та винно-гастрономічні маршрути. Карпатська модель концентрується на реабілітації, гірському кліматі, SPA-сегменті та активному відпочинку. Подільська модель тяжіє до санаторного лікування, спокійного сімейного туризму та культурної спадщини. Дніпровська модель базується на міській медицині, коротких програмах відновлення та діловому туризмі [1]. Для кількісної оцінки сили кооперації учасників українського туристичного кластера формуємо показник синергії:

$$K_{ua} = \frac{\sum_{i=1}^n (D_i \cdot I_i \cdot Q_i)}{V_o + V_l + V_a} \quad (1)$$

де:

K_{ua} – індекс синергії кластера України;

D_i – дохід i -го учасника, грн;

I_i – інтенсивність взаємодії між учасниками;

Q_i – оцінка якості сервісу;

V_o – організаційні витрати, грн;

V_l – логістичні витрати, грн;

V_a – адміністративні витрати, грн

Нижче подано приклад структури доходу-утворення інтегрованого кластера, характерного для західних та центральних регіонів України (табл. 1) [13].

Як видно з таблиці 1, найбільша частка доходів формується у медичному та готель-

Таблиця 1

Операційна структура українського туристичного кластера змішаного типу

№ з/п	Учасник кластера	Основна функція	Частка доходу, %	Річний дохід, тис. грн	Рівень інтеграції
1	Медичний центр	Діагностика, процедури	29	18400	Високий
2	Готельний комплекс	Проживання	24	15200	Високий
3	SPA-зона	Відновлення	13	8250	Середній
4	Перевізники	Трансфери	10	6340	Високий
5	Екоферми	Харчування, дегустації	8	5070	Середній
6	Digital-оператор	Бронювання, CRM	9	5710	Високий
7	Громада та сервіси	Локальні послуги	7	4440	Середній

Джерело: сформовано авторами на основі [16; 17]

ному сегментах. Це означає, що для українського клієнта важливим лишається комплекс перебування, а не окрема процедура. Комплексний продукт в Україні доцільно будувати через пакетування. Наприклад, триденний пакет у Трускавці може включати check-up, проживання, SPA-відновлення та екскурсійний маршрут. У Закарпатті пакет доповнюється термальними басейнами. На Полтавщині можливе поєднання реабілітації з гастрономічним туризмом. Саме пакет знижує витрати клієнта на пошук окремих послуг [16]. Розрахунок ціни виконується за наступною формулою:

$$P_{ukr} = \left(\sum_{j=1}^m C_j \right) \cdot (1 + \alpha + \beta - \delta). \quad (2)$$

де:

P_{ukr} – ціна пакета, грн;

C_j – собівартість j -ї послуги, грн;

α – премія за комфорт;

β – премія за бренд регіону;

δ – знижка за комплексне бронювання.

Нижче наведено приклади пакетних рішень які підходять для українського туристичного ринку (табл. 2).

Таблиця 2 показує, що короткі пакети формують швидкий оборот коштів, а довші програми створюють стабільне завантаження номерного фонду. На нашу думку, для України найкраще працюватиме середній кластер радіусом до 60 кілометрів між учасниками. Така відстань зручна для трансферів, персоналу та сервісної координації. Надто великі просторові системи повільно працюють, а надто малі не формують достатнього попиту.

Те, як Україна формуватиме нову туристичну архітектуру найближчими роками, прямо пов'язане з умінням об'єднати регіональні ресурси в цілісні економічні системи. Окремі готелі, санаторії чи природні лока-

ції вже не створюють достатнього ефекту. Потрібна інша логіка дій. Територія має надавати завершений продукт відновлення, проживання, сервісу та довіри [9]. Український ринок має сильну стартову позицію. Карпати накопичили бренд оздоровлення та активного відпочинку. Подільські території володіють спокійним природним середовищем, санаторною традицією та культурними маршрутами. Причорноморський пояс має кліматичний ресурс, морський потенціал і перспективу медичного відновлення. Але проблема в тому, що ці переваги діють фрагментарно. Саме тому доцільно впроваджувати модель пріоритетних туристичних кластерів [12].

Першим напрямом визначимо Карпатський wellness-cluster. Його ядром можуть стати Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області. Там уже існує готельна база, SPA-сегмент, гірська рекреація, мінеральні води та стабільний внутрішній попит. Другим напрямом може стати Подільський реабілітаційно-екологічний кластер із центрами у Хмельницькій, Тернопільській та Вінницькій областях. Третім, в перспективі може бути Причорноморський кліматично-медичний кластер, орієнтований на післявоєнне відновлення Одещини та Миколаївщини (табл. 3).

Пропозицій висвітлені в таблиці 4 мають різну ринкову логіку реалізації. Карпатський простір тяжіє до преміального wellness-сегмента. Подільський напрям здатний працювати з довшими програмами відновлення, тоді як причорноморський регіон орієнтується на сезонне посилення та міжнародний попит (рис. 1).

Наступним кроком розвитку має бути державна програма підтримки інтегрованих туристичних кластерів. Без системної фінансової рамки навіть сильні території рухати-

Таблиця 2

Параметри комплексних туристичних пакетів для регіонів України

№ з/п	Назва пакета	Локація	Тривалість, днів	Собівартість, грн / особа	Ціна продажу, грн / особа
1	Weekend Recovery	Львівщина	2	5200	8100
2	Thermal Balance	Закарпаття	3	7800	12100
3	Family Wellness	Хмельниччина	5	12400	18600
4	Rehab Plus	Івано-Франківщина	7	16800	25400
5	Senior Care	Вінниччина	10	21400	30900
6	Medical City Break	Дніпропетровщина	3	6900	10900

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 3

Пріоритетні туристичні кластери України та їхні напрями спеціалізації

№ з/п	Назва кластера	Базові регіони	Основна спеціалізація	Цільовий ринок	Першочергові інвестиції	Очікуваний ефект
1	Карпатський wellness-cluster	Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська	SPA, wellness, активний відпочинок	Внутрішній, ЄС	Готелі, дороги, digital	Цілорічний потік
2	Подільський recovery-cluster	Вінницька, Хмельницька, Тернопільська	Реабілітація, екооздоровлення	Внутрішній	Медичні центри	Довгі програми перебування
3	Причорноморський med-cluster	Одеська, Миколаївська	Клімато-терапія, море, check-up	Україна, Балкани	Пляжна та медична інфраструктура	Валютні надходження
4	Дніпровський city-health cluster	Дніпро, Запоріжжя	Міська медицина, короткі тури	Бізнес-сегмент	Клініки, мобільність	Високий чек
5	Поліський есо-balance cluster	Волинська, Рівненська	Лісова рекреація, slow tourism	Внутрішній	Екооб'єкти	Новий ринок
6	Центральний family-health cluster	Черкаська, Кіровоградська	Сімейне оздоровлення	Україна	Курортні комплекси	Рівномірний попит
7	Буковинський therapy cluster	Чернівецька	Санаторний сервіс, природа	Україна, Румунія	Логістика, бренд	Транскордонний потік

Джерело: сформовано авторами

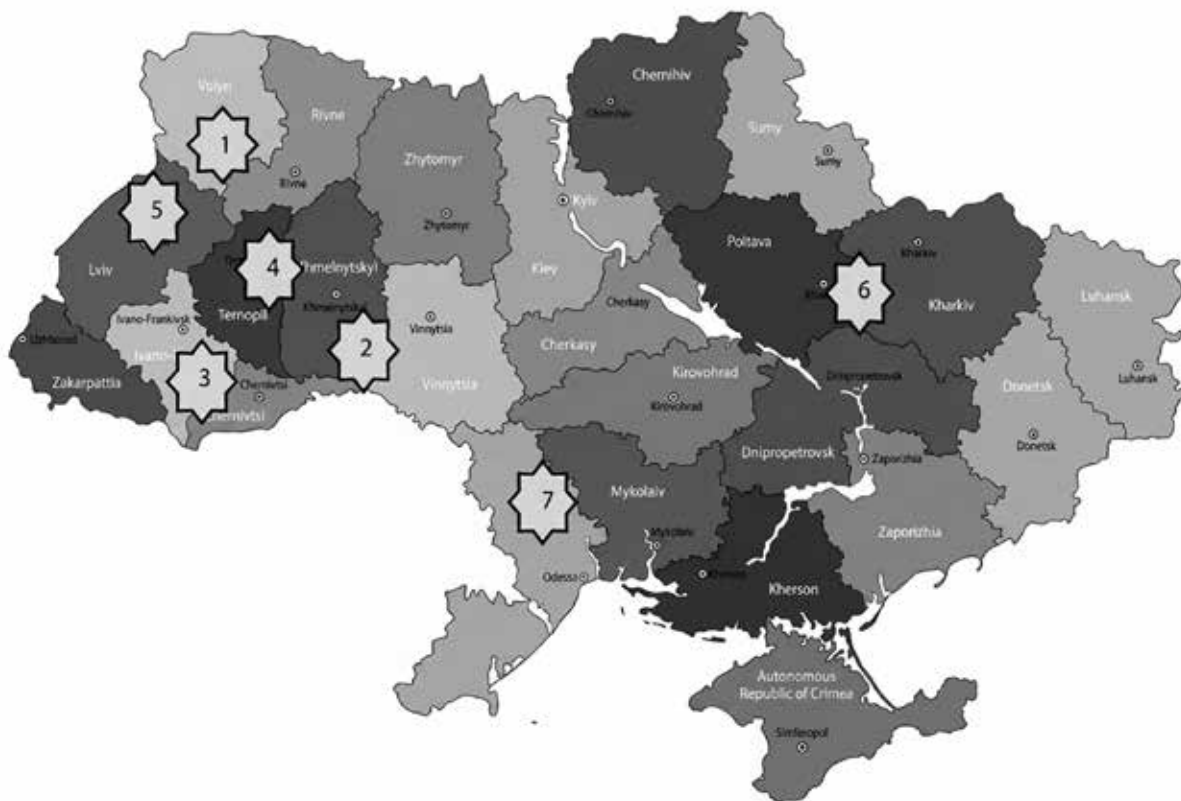

Рис. 1. Пропозиції щодо утворення регіональних туристичних кластерів на території України

Джерело: сформовано авторами в середовищі SolidWorks

муться повільно. Доцільно поєднати грантові інструменти, PPP-механізми, часткову компенсацію кредитних ставок і податкові стимули для інвесторів. Йдеться не про загальні пільги, а про адресну підтримку тих проєктів, що створюють робочі місця та новий потік туристів [6, с. 3492]. Фінансову ефективність державної підтримки можна оцінювати через коефіцієнт повернення бюджетного стимулу:

$$K_{ret} = \frac{N_p + P_d + Z_m}{B_s} \quad (3)$$

де:

K_{ret} – коефіцієнт повернення підтримки;

N_p – нові податкові надходження, грн;

P_d – приріст доходів підприємств, грн;

Z_m – зростання місцевої зайнятості у грошовому еквіваленті, грн;

B_s – обсяг бюджетного стимулу, грн

Чим вищим є значення показника, тим продуктивніше використано державний ресурс (табл. 4).

З табл. 2 видно, що підтримка має бути диференційованою. Інфраструктурний проєкт і цифрова платформа потребують різних режимів фінансування. Те саме стосується податкових стимулів і ваучерних програм.

Окремий напрям, формування національного бренду України як destination recovery & health tourism. Україна вже асоціюється зі стійкістю, витривалістю та професійною медициною. Ці характеристики доцільно перетворити на ринковий образ. Бренд має поєднувати

відновлення здоров'я, природне середовище, безпеку сервісу та чесну ціну [10, с. 155].

Паралельно слід запускати цифрову екосистему Health & Eco Travel Ukraine. Це має бути єдина платформа продажу маршрутів, медичних пакетів, трансферів, страхування та післяпродажного супроводу. Коли іноземний чи український клієнт бачить розрізнені сайти, довіра знижується. Коли маршрут купується в одному середовищі, конверсія зростає [8, с. 122-124]. Ефект цифрової екосистеми доцільно визначати так:

$$E_{dig} = \frac{R_o + R_r + C_p}{V_t} \quad (4)$$

де:

E_{dig} – ефективність цифрової системи;

R_o – онлайн-продажі, грн;

R_r – повторні бронювання, грн;

C_p – скорочені операційні витрати, грн;

V_t – витрати на технологічну платформу, грн.

Таблиця 5 включає практичний функціональної моделі запуску запропонованої цифрової системи.

Поряд із цифровізацією потрібні стандарти безпеки, екологічної сертифікації та медичної якості. Для іноземного ринку це критично як і для внутрішнього ринку також. Турист обирає не лише ціну, а й передбачуваний результат перебування. На нашу думку, для України найсильнішою буде комбінована модель, де держава формує правила та інфраструктуру, бізнес інвестує в сервіс, громади створюють локальну автентичність, а цифрова плат-

Таблиця 4

Інструменти державної програми підтримки туристичних кластерів

№ з/п	Інструмент підтримки	Одержувач	Максимальний обсяг, млн грн	Термін дії	Умова отримання	Очікуваний результат
1	Інфраструктурний грант	Громада	80	3 роки	Співфінансування 20%	Дороги, навігація
2	Пільговий кредит	Бізнес	50	5 років	Нові робочі місця	Нові комплекси
3	PPP-пакет	Інвестор + громада	200	10 років	Спільний проєкт	Великі об'єкти
4	Податковий бонус	Оператор кластера	індивідуально	5 років	Експорт послуг	Валютний дохід
5	Digital-грант	Платформа	15	2 роки	Єдина система продажів	Онлайн-збут
6	Екологічний стимул	Курортний об'єкт	25	4 роки	Енерго-ефективність	Менші витрати
7	Медичний ваучер	Клієнт	0,05 на особу	щороку	Реабілітаційний пакет	Попит у міжсезоння

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 5

Архітектура цифрової екосистеми Health & Eco Travel Ukraine

№ з/п	Модуль системи	Функція	Основний користувач	Джерело доходу	Термін запуску	KPI першого року
1	Єдине бронювання	Продаж пакетів	Турист	Комісія	6 міс.	50 тис. бронювань
2	Медичний кабінет	Графіки процедур	Клієнт	Підписка B2B	9 міс.	120 партнерів
3	Travel-навігація	Маршрути, трансфер	Турист	Реклама	6 міс.	200 тис. сесій
4	B2B-модуль	Робота агентів	Туроператори	Ліцензія	12 міс.	300 агентів
5	Сертифікаційний блок	Контроль стандартів	Держава	Адміністративний збір	12 міс.	500 об'єктів
6	Аналітичний центр	Дані попиту	Інвестори	Data-service	15 міс.	50 звітів
7	Loyalty-система	Повторні продажі	Турист	Cross-sale	9 міс.	25% повторних клієнтів

Джерело: сформовано авторами

форма з'єднає весь ланцюг продажу. Саме така конструкція буде здатна швидко масштабуватися у повоєнному періоді відновлення України.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, варто насамперед зазначити, що найбільший економічний результат для регіонів формується не тоді, коли курорти чи медичні заклади працюють ізольовано, а коли вони поєднані в єдині сервісні системи. Саме синхронна робота лікувального сектору, готельної інфраструктури, перевезень і природних локацій створює довший ланцюг споживання послуг. Це, означає зростання середнього чека туриста та тривалості його перебування. Території з різнорідними ресурсами отримують додаткову перевагу лише за умови, що керують ними як спільним активом, а не як окремими об'єктами господарювання.

Обґрунтовано, що для українських умов найбільш стійкою виявилася компактна клас-

терна модель з помірною територіальною концентрацією учасників та швидкою логістичною доступністю між ними. Коли медичний центр, засоби розміщення, рекреаційні об'єкти й локальні виробники працюють у межах одного сервісного простору, операційні витрати помітно знижуються, а обіг коштів прискорюється. Великі розпорошені системи, навпаки, втрачають керованість, і в результаті ресурси використовуються слабше. Визначено, що прискорення розвитку туристичних кластерів в Україні потребує поєднання державних стимулів, цифрових платформ продажу та єдиних стандартів якості послуг. Окреме фінансування без координації дає дуже обмежений ефект. Цифровізація без довіри до сервісу також не здатна забезпечити сталого попиту. Саме комплексне впровадження інвестиційної підтримки, сертифікації безпеки, екологічних вимог і брендингу країни буде формувати сильніші ринкові позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакало Н., Маховка В., Левченко І. Сталий розвиток і туроператорська діяльність: синергія рекреаційного туризму та краєзнавчих маршрутів. *Економіка і регіон*. 2025. № 4 (99). DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4\(99\).4152](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4(99).4152)
2. Македон В. В., Михайленко О. Г. Забезпечення конкурентоспроможності міжнародного страхового ринку на засадах порівняльних детермінант. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. *Економічні науки*. 2022. № 3(66). С. 13-20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4536/66-2>
3. Омельченко О. В. Локальні туристичні кластери як інструмент повоєнного відновлення туристичної галузі України. *Економіка та суспільство*. 2025. № 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-65>

4. Хитра О. В. Синергетичні ефекти кластеризації рекреаційно-туристичного бізнесу як передумова сталого регіонального розвитку. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2022. Вип. 3 (66). С. 99-104. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/66-16>
5. Черчик Л. М., Хумарова Н. І. Проєкти смарт-спеціалізації як інструменти забезпечення конкурентоспроможності курортного регіону. *Економіка: реалії часу*. 2025. № 3 (79). С. 167-176. DOI: <https://doi.org/10.15276/ETR.03.2025.17>
6. Abdufattohovna S. D. Foreign Experience of Synergetic Development of Tourism Industries. *American Journal of Economics and Business Management*. 2025. Vol. 8. No 7. P. 3488-3496.
7. Barna M., Stephanyshyn L., Krakhmalova T. Research on the efficiency of innovative management in cluster projects of tourism services organizations. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 8 (290). С. 445-454. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-290-445-454>
8. Idjal M. R. The influence of decentralisation on tourism development in decentralised rural communities : thesis submitted in partial fulfilment of the requirement for the award of Doctor of Philosophy. *Oxford : Oxford Brookes University*, 2025. 280 p. URL: <https://radar.brookes.ac.uk/radar/file/d67d40e3-052f-4dcd-b3fe-a3fb77c7af45/1/RamIdjal2025DecentralisationTourism.pdf> (дата звернення: 16.04.2026).
9. Lytvyn O., Kyryliuk I. Tourism clusters and their role in sustainable community development. Sustainability and Economic Resilience in the Context of Global Systemic Transformations : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, 4th Edition, March 27–28, 2025, Chişinău, Moldova. *Chişinău : Academy of Economic Studies of Moldova*, 2025. pp. 138-143. DOI: <https://doi.org/10.53486/ser2025.14>
10. Lytvyn O., Sushchenko O., Kyryliuk I., Chvertko L., Neshchadym L., Povorozniuk I., Tymchuk S. Mechanisms for developing tourism clusters to enhance the competitiveness of Ukraine's tourism industry. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2025. Vol. 47. No. 1. P. 153-161. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2025.12>
11. Makedon V., Budko O., Salyga K., Myachin V., Fisunen N. Improving Strategic Planning and Ensuring the Development of Enterprises Based on Relational Strategies. *Theoretical And Practical Research In Economic Fields*. 2024. No 15(4). P. 798-811. DOI: [https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4\(32\).02](https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4(32).02)
12. Mashika H. V. Transformation of the tourist and recreational potential of the Carpathian region in modern conditions. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. 2025. Vol. 34. No 1. P. 148-157. DOI: <https://doi.org/10.15421/112514>
13. OECD. OECD Tourism Trends and Policies 2024. *Paris : OECD Publishing, 2024*. 353 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/80885d8b-en>
14. Okhunjon K. The Role of Tourism-Innovation Clusters in Regional Economic Development and Development Prospects. *Academic Journal of Digital Economics and Stability*. 2025. Vol. 38. No 4. P. 126-132.
15. Yasin A. K., Diswandi, Basuki P. Analysis of Cluster Structure and Dynamics in Developing the Tourism Industry in The Mandalika Special Economic Zone, Indonesia. *Path of Science*. 2026. Vol. 12. No 2. P. 2010-2020. DOI: <https://doi.org/10.22178/pos.127-40>
16. Zhao L., Zhou G., Li C. Research on the impact of tourism cooperation on urban public health. *Frontiers in Public Health*. 2025. Vol. 13. Article 1556789. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1556789>
17. Zivanovic M. L. Destination Competitiveness, Culture and Heritage Tourism, and Regional Clusters: Case of Macedonia. *Cases on Effective Destination Management*. 2025. P. 27-56. DOI: <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1548-4.ch002>

REFERENCES:

1. Bakalo, N., Makhovka, V., & Levchenko, I. (2025). Stalyi rozvytok i turooperatorska diialnist: synerhiia rekreatsionoho turyzmu ta kraieznavchykh marshrutiv [Sustainable development and tour operator activity: synergy of recreational tourism and local history routes]. *Ekonomika i rehion – Economy and Region*, 4(99). [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4\(99\).4152](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.4(99).4152) (in Ukrainian)
2. Makedon, V. V., & Mykhailenko, O. H. (2022). Zabezpechennia konkurentospromozhnosti mizhnarodnoho strakhovoho rynku na zasadakh porivnialnykh determinant [Ensuring the competitiveness of the international insurance market based on comparative determinants]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky – Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic Sciences*, 3(66), 13–20. <https://doi.org/10.32782/2523-4536/66-2> (in Ukrainian)
3. Omelchenko, O. V. (2025). Lokalni turystychni klasteri yak instrument povoiennoho vidnovlennia turystychnoi haluzi Ukrainy [Local tourism clusters as a tool for post-war recovery of Ukraine's tourism industry]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 74. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-65> (in Ukrainian)

4. Khytra, O. V. (2022). Synerhetychni efekty klasteryzatsii rekreatsiino-turystychnoho biznesu yak peredumova staloho rehionalnoho rozvytku [Synergetic effects of recreation and tourism business clustering as a prerequisite for sustainable regional development]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky – Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Economic Sciences*, 3(66), 99–104. <https://doi.org/10.32689/2523-4536/66-16> (in Ukrainian)
5. Cherchyk, L. M., & Khumarova, N. I. (2025). Proieky smart-spetsializatsii yak instrumenty zabezpechennia konkurentospromozhnosti kurortnoho rehionu [Smart specialization projects as tools for ensuring the competitiveness of a resort region]. *Ekonomika: realii chasu – Economics: Time Realities*, 3(79), 167–176. <https://doi.org/10.15276/ETR.03.2025.17> (in Ukrainian)
6. Abdufattohovna, S. D. (2025). Foreign Experience of Synergetic Development of Tourism Industries. *American Journal of Economics and Business Management*, 8(7), 3488–3496.
7. Barna, M., Stephanyshyn, L., & Krakhmalova, T. (2025). Research on the efficiency of innovative management in cluster projects of tourism services organizations. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economics*, 8(290), 445–454. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-290-445-454>
8. Idjal, M. R. (2025). The influence of decentralisation on tourism development in decentralised rural communities (Doctoral thesis). *Oxford Brookes University, Oxford*.
9. Lytvyn, O., & Kyryliuk, I. (2025). Tourism clusters and their role in sustainable community development. In *Sustainability and Economic Resilience in the Context of Global Systemic Transformations: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 138–143). *Academy of Economic Studies of Moldova*. <https://doi.org/10.53486/ser2025.14>
10. Lytvyn, O., Sushchenko, O., Kyryliuk, I., Chvertko, L., Neshchadym, L., Povorozniuk, I., & Tymchuk, S. (2025). Mechanisms for developing tourism clusters to enhance the competitiveness of Ukraine's tourism industry. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 47(1), 153–161. <https://doi.org/10.15544/mts.2025.12>
11. Makedon, V., Budko, O., Salyga, K., Myachin, V., & Fisunenکو, N. (2024). Improving Strategic Planning and Ensuring the Development of Enterprises Based on Relational Strategies. *Theoretical and Practical Research in Economic Fields*, 15(4), 798–811. [https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4\(32\).02](https://doi.org/10.14505/tpref.v15.4(32).02)
12. Mashika, H. V. (2025). Transformation of the tourist and recreational potential of the Carpathian region in modern conditions. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 34(1), 148–157. <https://doi.org/10.15421/112514>
13. OECD. (2024). *OECD Tourism Trends and Policies 2024*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/80885d8b-en>
14. Okhunjon, K. (2025). The Role of Tourism-Innovation Clusters in Regional Economic Development and Development Prospects. *Academic Journal of Digital Economics and Stability*, 38(4), 126–132.
15. Yasin, A. K., Diswandi, & Basuki, P. (2026). Analysis of Cluster Structure and Dynamics in Developing the Tourism Industry in The Mandalika Special Economic Zone, Indonesia. *Path of Science*, 12(2), 2010–2020. <https://doi.org/10.22178/pos.127-40>
16. Zhao, L., Zhou, G., & Li, C. (2025). Research on the impact of tourism cooperation on urban public health. *Frontiers in Public Health*, 13, Article 1556789. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1556789>
17. Zivanovic, M. L. (2025). Destination Competitiveness, Culture and Heritage Tourism, and Regional Clusters: Case of Macedonia. *Cases on Effective Destination Management*, 27–56. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1548-4.ch002>

Дата надходження статті: 17.04.2026

Дата прийняття статті: 08.05.2026

Дата публікації статті: 14.05.2026